

99

(NJA 1982 s 700)

Ledningsrätt enligt 1 § ledningsrättslagen (1973: 1144) för framdragande av avloppsledning har ansetts kunna omfatta bl a ett område om 3 800 m² för avloppspumpstation och avslamningsanläggning.

(se NJA 2004 s 336)

Bodens kommun ansökte hos fastighetsbildningsmyndigheten, specialenhet nr 1 i Norrbottens län, om förrättning enligt ledningsrättslagen för upplåtelse av ledningsrätt i de fastigheter som berördes av planerade ledningar för sanering av avloppsutsläppen i Överstbyn i Råneå socken, Bodens kommun. Ledningarnas sträckning och dimensioner framgick av plankarta. En ledning skulle dragas över fastigheten Överstbyn 9:40, ägd av August N. Från denna fastighet skulle även ca 3 800 m² tagas i anspråk för en avslamningsanläggning med markbäddar. Det då renade avloppsvattnet skulle släppas ut i en bäck som mynnar i Överstbyträsket.

Förrättning ägde rum med början d 16 aug 1979. Vid sammanträde d 30 aug 1979 yrkade August N att avslamningsanläggningen skulle flyttas till östra sidan av bäcken enär han ibland odlade potatis på den mark som avsågs för anläggningen.

I beslut d 30 aug 1979 bestämde fastighetsbildningsmyndigheten att ledningsrätt skulle upplåtas i enlighet med kommunens ansökan och att ledningsrätten skulle tillhöra kommunen. Vidare medgav fastighetsbildningsmyndigheten kommunen förtida tillträde till det med ledningsrätt upplåtna utrymmet med undantag av utrymmet för reningsanläggning. August N anförde hos Luleå TR, fastighetsdomstolen, besvär över fastighetsbildningsmyndighetens beslut såvitt det avsåg placeringen av reningsanläggningen.

Besvär över förrättningen anfördes även av annan fastighetsägare.

August N anförde: Marken kring fastighetens brukningscentrum har undan för undan styckats sönder av olika anläggningar. Det område där reningsanläggningen skall placeras enligt beslutet är den enda odlade jorden som återstår. August N odlar här potatis. Han tar

1982:99 s. 701

även husbehovsved från skogen på området. På östra sidan av bäcken finns fast mark, där reningsanläggningen kan placeras.

Kommunen bestred bifall till besvären samt anförde bl a: Läget av reningsanläggningen är valt med hänsyn till att det bedömts lämpligt att utloppet sker via bäcken. Anläggningen kommer att helt ligga under marken. Jorden ovanför anläggningen kommer att besås. Det enda som blir synligt är något brunnslöck och en ventilationsanläggning. Den av August N föreslagna placeringen skulle medföra att avsevärd utfyllnad behövdes. Dessutom skulle det vara nödvändigt med en ytterligare pumpstation. Allt detta skulle innebära en merkostnad av ca 250 000 kr.

TR:n (rådmannen Berzins, fastighetsrådet Heijer, tingsfiskalen Aurell samt två nämndemän) anförde i utslag d 8 maj 1980:

Domskäl

Skäl. Domstolen har företagit syn.

Den beslutade platsen för markbäddsanläggningen utgörs av ett triangelformat område om ca 3 800 m², beläget omedelbart sydost om ladugården på Överstbyn 9:40 samt gränsande till allmänna vägen. Området består av en mindre del odlad jord (potatisland) och i övrigt av skogsmark beväxt med ungskog. På grund av lutningsförhållandena måste anläggningen placeras så nära ladugården som möjligt. Områdets begränsningslinje kommer sålunda att befinna sig ca 6 m från ladugården.

Det av August N föreslagna läget på östra sidan av bäcken konstateras vara så lågt att det knappast är möjligt att markbädd kan utföras där utan omfattande utfyllning. Det är obestritt att anläggningen i detta läge skulle innebära en merkostnad - innefattande även kostnaden för en ytterligare pumpstation - av ca 250 000 kr.

Det beslutade läget för anläggningen är ändamålsenligt med hänsyn till projekterat utlopp genom bäcken. Något alternativ till utloppet genom bäcken har inte ifrågasatts. Eftersom anläggningen placeras bakom ladugården i förhållande till mangårdsbyggnaden lär några olägenheter utöver markförlusten knappast uppkomma för fastigheten. Arealen odlad jord som tas i anspråk uppgår till endast något 100-tal m² och bedöms vara av ringa betydelse för fastighetens fortsatta brukande. Motsvarande gäller den återstående delen skogsmark. Det må noteras att Överstbyn 9:40 innehåller totalt ca 16 ha produktiv skogsmark. Sådana olägenheter är alltså inte för handen att August N:s besvär kan bifallas.

Domslut

Slut. Besvären lämnas utan bifall.

August N anförde besvär i HovR:n för Övre Norrland och yrkade bifall till sin talan hos fastighetsdomstolen.

Talan fullföljdes även av annan fastighetsägare.

Kommunen bestred ändring.

HovR:n (fastighetsrådet Jaensson, hovrättsrådet Sjöblom, referent, och hovrättsassessorn Bertil Bondesson) anförde i utslag d 18 mars 1981:

Domskäl

Skäl. Genom överklagade utslaget har till förmån för Bodens kommun

1982:99 s. 702

medgivits ledningsrätt avseende underjordiska ledningar för transport av vatten och spillvatten samt för avloppspumpstationer och avslamningsanläggning med markbäddar. Vidare har genom utslaget för avloppspumpstation och avslamningsanläggningen upplåtits ett markområde om 3 800 m² på Överstbyn 9:40, vilken fastighet ägs av August N.

Enligt I § ledningsrättslagen kan den som för ledning vill utnyttja utrymme inom fastighet få rätt därtill (ledningsrätt). Av 2 § 3 framgår att lagen gäller bl a vatten- eller avloppsledning som ingår i allmän vananläggning och förser samhälle med vatten eller därifrån bortför avloppsvatten eller annan orenlighet. Vidare stadgas i 3 § samma lag att i ledning ingår sådana för dess ändamål erforderliga anordningar som pumpstationer och andra tillbehör.

Av lagtexten framgår således klart att ledningsrätt kan upplåtas förutom för ledningen även för pumpstationerna. Det kan emellertid ifrågasättas om ledningsrätt lagligen kan upplåtas för avslamningsanläggningen eller om upplåtelse för denna tvångsvis i stället måste ske med stöd av expropriationslagen. I utredningen (SOU 1972: 57 s 56) till ledningsrättslagen anføres: Det är vidare utan särskild föreskrift tydligt att ledning omfattar också vissa helt oundgängliga tillbehör, t ex stolpar, stag, socklar och fästen samt rensningsbrunnar och ventiler. Förutom nu angivna tillbehör kan emellertid en ledning för sin funktion också vara beroende av många andra tekniska anordningar. Exempel härpå utgör elektriska kopplings- och transformatorstationer. De är av varierande storlek och beskaffenhet, från små skåpliknande apparater, anbragta vid en stolpe, till sk stamstationer som fordrar en markyta av en hektar eller mera. Vidare kan nämnas pumpstationer för vatten- och oljeledningar, också de upptagande förhållandevis stor areal. För utredningen har det framstått som ändamålsenligt att utrymme för dessa och liknande

anordningar vid behov skall kunna upplåtas i samma ordning som för själva ledningen. Häremot skulle kunna invändas att upplåtelse av ledningsrätt för tillbehör av denna typ i några fall kunde komma att medföra ett alltför stort intrång på den fastighet där de anordnas. Det vore i och för sig tänkbart att i lagen införa en spärregel som maximerar den upplåtna arealen. En sådan bestämmelse torde emellertid vid praktisk tillämpning bli alltför stel och utredningen har därför stannat för att utrymme av ifrågasättande slag generellt skall kunna upplåtas med ledningsrätt.

Departementschefen har i prop 1973: 157 s 95 uttalat följande: Jag godtar i likhet med remissinstanserna vad utredningen har föreslagit i fråga om tillbehör till ledning. Förutom vissa helt oundgängliga tillbehör som stolpar, stag m m, skall ledning således anses omfatta också en del tekniska anordningar, som är av betydelse för dess funktion. Även om vissa sådana anordningar, t ex transformatorer och pumpstationer, kan medföra stort intrång på den fastighet där de inrättas, har jag i likhet med utredningen funnit att det inte kan anses lämpligt att införa några regler i syfte att maximera den upplåtna arealen.

1982:99 s. 703

Av utredningen i målet framgår att avslamningsanläggningen ligger helt under jord och således inte kräver byggnad ovan jord. Den areal som tas i anspråk uppgår visserligen till 0,38 ha och då ingår även mark för en pumpstation. Detta kan i och för sig anses vara ett stort intrång på August N:s fastighet men som framgår av förarbetena har inte införts några regler i lagen som maximerar den upplåtna arealen. Det måste i detta fall anses vara ändamålsenligt att utrymme för avslamningsanläggningen kan upplåtas i samma ordning som för själva ledningen. Övervägande skäl talar således för att avslamningsanläggningen är att anse som ett sådant tillbehör till ledningen som avses i 3 § ledningsrättslagen och att ledningsrättsbeslutet därför är lagligt.

Vad klagandena anför i HovR:n föranleder i övrigt inte till annan bedömning än den fastighetsdomstolen gjort.

På grund av det anförda lämnas besvärstalan utan bifall.

Domslut

Slut. HovR:n fastställer överklagade utslaget.

Skiljaktig:

Hovrättsrådet Meurling var skiljaktig och anförde: Enligt 1 § ledningsrättslagen - - - se HovR:ns utslag - - - och andra tillbehör.

I detta mål har fastighetsbildningsmyndigheten genom sitt beslut d 30 aug 1979 till förmån för Bodens kommun som ledningshavare medgett ledningsrätt avseende underjordiska ledningar för transport av vatten och spillvatten samt för avloppspumpstationer och avslamningsanläggning med markbäddar. Vidare har för avloppspumpstation och avslamningsanläggning med markbäddar upplåtits ett område om 3 800 m² av Överstbyn 9:40 samt för avloppspumpstation ett område om 300 m² av samfällad mark för Överstbyn. För utförande, tillsyn, reparation och ombyggnad av ledningen m m skall enligt beslutet ledningshavaren äga tillträde till de upplåtna områdena samt inom angränsande område äga rätt att fälla för ledningens utförande och reparation hinderliga träd och buskar; sedan ledningsarbetet avslutats skall ledningshavaren i görligaste mån återställa marken i förut befintligt skick; denne skall vid utövning av ledningsrätten förfara så, att de tjänande fastigheterna icke betungas mer än nödvändigt. Slutligen har bestämts att tillträde till det med ledningsrätt upplåtna utrymmet med undantag av reningsanläggningen får ske omedelbart (förtida tillträde) utan hinder av att ledningsbeslutet ej vunnit laga kraft; i övrigt skall tillträde ske när beslutet vunnit laga kraft. Som skäl för det yrkade förtida tillträdet har angetts att sådana särskilda omständigheter som må grunda beslut härom föreligger; den projekterade ledningssträckningen har accepterats av berörda sakägare och myndigheter, men reningsanläggningens placering har dock inte accepterats av ägaren till Överstbyn 9:40.

August N har för sin del såväl hos fastighetsbildningsmyndigheten som i domstolarna motsatt sig att utrymme för pumpstationen och avslamningsanläggningen med markbäddar (reningsanläggning) upplåts från Överstbyn 9:40. Vid sådant förhållande uppkommer frågan, huruvida det ifrågasättande området om 3 800 m² kan tagas i anspråk med ledningsrätt. Det är härvid av avgörande betydelse att fastställa

om reningsanläggningen är tillbehör till ledningen eller inte. Varken fastighetsbildningsmyndigheten eller fastighetsdomstolen har annat än indirekt uttalat sig härom.

Lagtexten ger vid handen att en pumpstation i och för sig kan vara att

1982:99 s. 704

anse som tillbehör till en ledning. Även om utredningen i målet är bristfällig på den punkten, kan ej anses att den nu ifrågavarande avslamningsanläggningen med markbäddar, dvs ett helt reningsverk, typiskt sett är tillbehör till den avloppsledning som går fram till verket. Om avsikten med ledningsrättslagen är att möjliggöra upplåtelse av en så omfattande anläggning som ett reningsverk med ledningsrätt borde det framgå, om inte av lagtexten så i varje fall av förarbetena.

Utredningen om ledningsrätt (SOU 1972:57 s 56) ansåg det utan särskild föreskrift tydligt att ledning omfattar också vissa helt oundgängliga tillbehör, t ex rensningsbrunnar och ventiler. Förutom dessa tillbehör kan emellertid en ledning för sin funktion också vara beroende av många andra tekniska anordningar. Exempel härpå utgjorde enligt utredningen pumpstationer för vatten- och oljeledningar, vilka kan upptaga förhållandevis stora arealer. För utredningen framstod det som ändamålsenligt att utrymme för dessa och liknande anordningar vid behov skall kunna upplåtas i samma ordning som för själva ledningen. Häremot skulle kunna invändas att upplåtelse av ledningsrätt för tillbehör av denna typ i några fall kunde komma att medföra ett alltför stort intrång på den fastighet där de anordnas. Det vore i och för sig tänkbart att i lagen införa en spärregel som maximerar den upplåtna arealen. En sådan bestämmelse torde emellertid vid praktisk tillämpning bli alltför stel, och utredningen ansåg sig därför böra stanna för att utrymme av ifrågavarande slag generellt kan upplåtas med ledningsrätt.

Departementschefen (prop 1973: 157 s 95) ansåg för sin del vad utredningen föreslagit i fråga om tillbehör till ledning godtagbart. Förutom vissa helt oundgängliga tillbehör skall ledning således enligt departementschefen anses omfatta en del tekniska anordningar, som är av betydelse för ledningens funktion. Även om vissa sådana anordningar, t ex pumpstationer, kan medföra stort intrång på den fastighet där de inrättas, fann departementschefen, att det inte kan anses lämpligt att införa några regler i syfte att maximera den upplåtna arealen.

Eftersom ledningsrättslagen är en tvångslagstiftning, får den enligt min mening inte ges större omfattning än det finns klart stöd för vid en sedvanlig tolkning av lagtext med förarbeten. Detta gäller särskilt som det finns annan lagstiftning med hjälp av vilken mark för exempelvis reningsverk tvångsvis kan tagas i anspråk - främst då enligt bestämmelser i expropriationslagen eller fastighetsbildningslagen - om inte ledningsrättslagen är ett tillräckligt instrument härför.

I målet är alltså fråga om tolkning av begreppet tillbehör i 3 § ledningsrättslagen. Oaktat byggandet av reningsverk måste ha varit en i hög grad aktuell fråga vid tillkomsten av denna lag, framgår ej av lagens förarbeten hur man tänkt sig att ianspråktagande av mark för reningsverk skall gå till. Enligt min mening måste ett reningsverk, eller en reningsanläggning som det kallas i detta mål, anses vara något helt annat - inte bara i fråga om funktion och i byggnadstekniskt avseende - än de pumpstationer, rensningsbrunnar och ventiler som omnämnes i förarbetena. Att beteckna ett reningsverk som ett "tillbehör" till en avloppsledning måste på grund av det anförda anses innefatta en alltför extensiv tolkning av 3 § ledningsrättslagen. En reningsanläggning har följande inte alls samma anknytning till en avloppsledning som en pumpstation har vilken behövs för att samma ledning överhuvudtaget skall kunna användas för avsett ändamål, nämligen att transportera avloppsvatten. Fastighetsbildningsmyndigheten och fastighetsdomstolen har därför förfarit i strid mot

1982:99 s. 705

ledningsrättslagens bestämmelser då området om 3 800 m² av Överstbyn 9:40 upplåtits med ledningsrätt för avslamningsanläggning med markbäddar. Ianspråktagandet av mark inom området för en avloppspumpstation, i den mån den nu fyller något självständigt ändamål, är däremot lagligt.

Beträffande övriga frågor är jag ense med majoriteten.

På grund av det anförda undanröjer jag fastighetsbildningsmyndighetens beslut d 30 aug 1979 och fastighetsdomstolens utslag, såvitt därigenom för avloppspumpstation och avslamningsanläggning med markbäddar upplåtits område om 3 800 m² av Överstbyn 9:40 samt återförvisar förrättningen till fastighetsbildningsmyndigheten för ny handläggning i denna del.

August N anförde besvär och yrkade att HD, med ändring av HovR:ns utslag, måtte undanröja fastighetsbildningsmyndighetens beslut och fastighetsdomstolens utslag, såvitt därigenom upplåtits område om 3 800 m² av Överstbyn 9:40 för avloppspumpstation och avslamningsanläggning. August N gjorde gällande att upplåtelse av 3 800 m² av hans mark för avslamningsanläggningen och avloppspumpstationen medförde ett alltför stort intrång på fastigheten och att avslamningsanläggningen var av sådan omfattning att den ej kunde anses innefattad i andra tillbehör enligt 3 § ledningsrättslagen.

Kommunen bestred ändring.

Statens lantmäteriverk avgav efter förordnande av HD yttrande i målet. I yttrandet anförde lantmäteriverket i frågan huruvida ledningsrätt kunde upplåtas för avslamningsanläggningen följande:

Enligt vad som uttryckligen framgår av 2 § ledningsrättslagen ingår avloppsledningar bland de olika slag av ledningar för vilka lagen är tillämplig. Däremot nämns i 2 § inte reningsanläggningar, till skillnad mot vad som är fallet i 2 kap 3 § i expropriationslagen. Av denna paragraf framgår uttryckligen att expropriation för avloppsändamål kan avse också mark som behövs för oskadliggörande av avloppsvatten, dvs för reningsanläggning. Denna olikhet mellan ledningsrättslagen och expropriationslagen när det gäller lagtexten kan emellertid vara en följd av en skiljaktighet i fråga om utgångspunkten för lagtextens redigering. Ledningsrättslagen tar sikte på ledningar. Anläggningar som inte faller in under begreppet ledningar har hänförs till tillbehörsregeln i 3 §, som ger vid handen att lagen är tillämplig med avseende på sådana anläggningar i den mån de kan anses utgöra tillbehör till en ledning. Expropriationslagen däremot pekar ut expropriationsändamål med direkt angivande av olika slag av anläggningar som det kan vara fråga om. Någon särskild bestämmelse om att expropriation kan avse också mark för tillbehör finns inte.

När man skall ta ställning till om reningsanläggningar kan räknas in bland sådana tillbehör som avses i 3 § ledningsrättslagen har man i första hand att söka vägledning i lagens motiv.

Ledningsrättslagen kom till med syftet att utgöra en samlad civilrättslig lagstiftning om rätt att dra fram och behålla olika slags ledningar över fastigheter. Vid utformningen eftersträvades att rätten att dra fram och behålla ledning över fastighet skulle kunna säkerställas genom ett snabbt och billigt förfarande. Föredraganden framhöll i propositionen till riksdagen bl a att expropriationsförfarandet i åtskilliga fall syntes vara alltför omständligt och kostsamt (prop 1973: 157 s 81).

1982:99 s. 706

Av motiven till den punkt i 2 § som handlar om avloppsledningar framgår klart att lagstiftaren i fråga om avloppsledningar eftersträvat en nära överensstämmelse med de expropriationsrättsliga bestämmelserna (NJA II 1974 s 197 - 198). Med utgångspunkt härifrån finns det skäl att ge 2 och 3 §§ ledningsrättslagen tillsammans en tillämpning som i huvudsak svarar mot bestämmelserna om avlopp i 2 kap 3 § expropriationslagen. Dessa bestämmelser inrymmer som förut berörts möjlighet att expropriera mark för reningsanläggning.

I förarbetena till ledningsrättslagen finns å andra sidan också spår av ett i viss mån annorlunda föreställningssätt när det gäller reningsanläggningar. I propositionen erinras om att det vid tiden för tillkomsten av ledningsrättslagen förekom att servitutsformen användes för rätt att dra fram ledningar. I fråga om avloppsanläggningar gällde därvid servitutet oftast till förmån för den fastighet på vilken reningsverket var uppfört (NJA II 1974 s 190). Det sagda innebär att reningsverket eller rättare sagt reningsverksfastigheten i rättsligt avseende fungerade som huvudbeståndsdel i systemet. Det berörda förhållandet bör ses mot den bakgrunden att kommunerna när det gällde avloppsfrågorna i praktiken ofta torde ha skaffat sig behövlig rätt till mark genom avtal och att reningsanläggningen ofta torde ha byggts på mark som var kommunens egen.

Det nu anförda hänför sig emellertid till viss före ledningsrättslagens tillkomst tillämpad praxis i servitutssammanhang och bör inte hindra att reningsanläggningar tolkas in i tillbehörsbegreppet i 3 § ledningsrättslagen. När man tolkar uttrycket "för dess (dvs ledningens) ändamål erforderliga anordningar"

i 3 § ledningsrättslagen ger såväl lagens motiv som exemplifieringen i lagtexten anledning till en relativt vid tolkning, innebärande att man bör beakta inte bara vad som krävs för själva ledningen utan snarare vad som behövs för att det system som ledningen ingår i skall kunna fungera. En transformator - en typ av anläggning som i lagtexten nämns som ett exempel på tillbehör - behövs kanske inte för ledningens funktion i och för sig men däremot för att ström skall kunna levereras från ledningen. På liknande sätt bör man kunna se en reningsanläggning som en nödvändig del av ett system, innefattande ledningar både till och från reningsanläggningen samt pumpstationer. I ett sådant perspektiv utgör reningsanläggningen ett tillbehör för ledningens funktion.

Från ändamålssynpunkt finns det enligt lantmäteriverkets uppfattning skäl att stanna för den här nämnda tolkningen. Om ledningsrättslagen inte ger möjlighet att förvärva rätt till mark som behövs för reningsanläggning kan kommunen visserligen skaffa sig sådan rätt med stöd av expropriationslagen, eftersom det här är fråga om en allmän avloppsanläggning. Från praktisk och processekonomisk synpunkt är det emellertid inte rimligt att behöva utnyttja två skilda förfaranden. Ledningsrättslagen tappar en god del av sin mening med avseende på allmänna avloppsanläggningar om det inte är möjligt att förvärva rätt till utrymme för reningsanläggning i samma förfarande som förvärvet av rätt till utrymme för själva ledningen.

Sammanfattningsvis anser verket att ledningsrättslagen ger möjlighet att förvärva rätt till mark också för reningsanläggning.

Avslutningsvis bör också uppmärksammas att det i målet är fråga om en reningsanläggning av speciell typ och begränsad storleksordning. Anläggningen består av en avslamningsanläggning (2 st brunnar med diametern 3 000 mm), en pumpstation, en markbädd (25x35 m) och en tillfartsväg. Hela anläggningen tar i anspråk ett markområde om ca 3 800 m². Anläggningen

1982:99 s. 707

är dimensionerad för att betjäna ett 40-tal fastigheter. Den tillsyn av anläggningen som krävs är enligt kommunens uppgift högst ett besök per vecka för översyn av pumpstationen. Behandlingsanläggningen är alltså en relativt enkel och lättskött anläggning. Avloppsvattnet passerar först genom slamavskiljare för att sedan via ett ledningsnät spridas i markbädden för behandling. Efter behandling uppsamlas spillvattnet och avleds till recipient.

I den mån det skulle kunna anses att man i den nu aktuella tolkningsfrågan har anledning att göra åtskillnad mellan reningsanläggningar av olika typ eller dimensioner synes i vart fall den nu aktuella anläggningen vara av det slaget att det är rimligt att se den som ett tillbehör enligt 3 § ledningsrättslagen.

I första hand vill dock lantmäteriverket förorda den förut redovisade mera vidsträckt tolkningen.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Hedgårdh, hemställde i betänkande, att HD måtte meddela utslag enligt följande:

Skäl. August N har i HD gjort gällande att upplåtelse av 3 800 m² av hans mark för avslamningsanläggning och pumpstation medför ett alltför stort intrång på fastigheten och att avslamningsanläggningen är av sådan omfattning att den ej kan anses innefatta "andra tillbehör" enligt 3 § ledningsrättslagen.

För frågan huruvida det ifrågavarande området om 3 800 m² av August N:s fastighet kan tas i anspråk med ledningsrätt är det av avgörande betydelse att först fastställa huruvida en reningsanläggning som den varom i målet är fråga kan anses utgöra ett sådant tillbehör som avses i 3 § ledningsrättslagen.

Det ianspråktaga områdets storlek eller anläggningens omfattning utgör i sig inget hinder mot att ledningsrätt för det avsedda ändamålet kan upplåtas i samma ordning som för själva ledningen. På sätt närmare har redovisats i HovR:ns utslag avvisades vid ledningsrättslagens tillkomst tanken på att maximera den upplåtbara arealen. I stället valdes en metod som ger möjlighet att under begreppet tillbehör föra inte endast vissa oundgängliga tillbehör såsom stag och fästen, rensningsbrunnar och ventiler utan också sådana tekniska anordningar av olika slag som kan vara erforderliga för att en viss ledning skall kunna tjäna sitt ändamål. Såväl lagtextens exemplifiering som lagmotiven ger utrymme för en relativt

vid tolkning av tillbehörsbegreppet. Härvid måste dock förutsättas, att det inte får vara fråga om en anordning som på grund av sitt speciella syfte eller av annan orsak utgör en i förhållande till ledningens ändamål så främmande enhet att den inte rimligen kan betecknas som ett tillbehör. Så är emellertid ej fallet med den nu ifrågavarande anläggningen.

HD finner således, i likhet med HovR:n, att avslamningsanläggningen är att betrakta som ett sådant tillbehör som avses i 3 § ledningsrättslagen.

Vad beträffar de olägenheter och men som upplåtelsen kan anses medföra för August N:s fastighet saknar HD anledning frånga den bedömning som TR:n och HovR:n gjort.

August N:s besvärstalan skall följaktligen lämnas utan bifall.
Slut. August N:s besvärstalan lämnas utan bifall.

HD (JustR:n Gyllensvärd, Höglund, referent, Mannerfelt och Jermsten) beslöt följande utslag:

Domskäl

Skäl. Tvisten i målet gäller frågan, huruvida den åt kommunen upplåtna ledningsrätten kan omfatta det ifrågavarande

1982:99 s. 708

området om 3 800 m² för avloppspumpstation och avslamningsanläggning. August N har menat, att en så vidsträckt rätt medför alltför stort intrång på hans fastighet Överstbyn 9:40. Han har vidare hävdad, att avslamningsanläggningen är av sådan omfattning att den inte kan hänföras till tillbehör enligt 3 § ledningsrättslagen.

Enligt nämnda paragraf ingår i ledning sådana för dess ändamål erforderliga anordningar som transformatorer, pumpstationer och andra tillbehör. Av bestämmelsen följer sålunda utan vidare att ledningsrätten kan omfatta utrymme för den pumpstation som är i fråga. Däremot är tveksamt om rätten kan omfatta även utrymme för avslamningsanläggningen. Under lagförarbetena nämnde föredragande statsrådet i anslutning till paragrafen vad som fick räknas till ledning, nämligen "helt oundgängliga tillbehör såsom stolpar, stag, socklar och fästen, samt reningsbrunnar och ventiler" (NJA II 1974 s 201; prop 1973:157 s 131). Vidare sades att en ledning kunde för sin funktion vara beroende av många tekniska anordningar, vartill som exempel anfördes elektriska kopplings- och transformatorstationer samt pumpstationer för vatten- och oljeledningar. Även tillbehör av detta slag skulle anses ingå i ledningen. Reningsanläggning nämns däremot inte i lagmotiven som exempel på tillbehör. Det kan antas att när föredragande statsrådet bland exemplen på tillbehör nämnde reningsbrunnar han åsyftade vad som i det utredningsbetänkande som föregick lagförslaget benämndes rensningsbrunnar (jfr SOU 1972:57 s 56). Föredragande statsrådet berörde även i annat sammanhang frågan om tillbehör av olika slag, såsom transformator- och pumpstationer. Han anförde därvid att sådana tillbehör kunde uppta en areal om mer än en hektar och att fastighetsägaren således kunde bli tvungen att tåla att betydande utrymmen togs i anspråk på hans fastighet för ledningstillbehör (NJA II 1974 s 206; prop s 103). Det kan också anmärkas att det under lagförarbetena inte ansågs lämpligt att införa regler i syfte att maximera den upplåtta arealen (prop s 95).

Vad sålunda förekommit kan sägas utgöra stöd för att ledningsrätt kan omfatta utrymme även för sådan avslamningsanläggning som nu är i fråga. Att viss osäkerhet därom likväl inställer sig sammanhänger med att anläggningen inte kan - typiskt sett - sägas vara nödvändig för en lednings funktion som ledning. Å andra sidan står avslamningsanläggningen i så nära samband med den här ifrågavarande ledningen att denna inte torde kunna nyttiggöras utan en reningsanläggning av förevarande eller liknande slag. Av intresse i sammanhanget är att frågan om sambandet mellan reningsanläggning och avloppsanläggning berördes under förarbetena till 1970 års ändringar i den då gällande lagen (1966: 700) om vissa gemensamhetsanläggningar. Genom dessa ändringar utvidgades lagens tillämpningsområde till att omfatta andra vatten- och avloppsanläggningar än allmänna sådana anläggningar. Meningen var att lagen skulle omfatta också anläggning för att motverka förorening genom avloppsvatten. Sådan anläggning ansågs dock inte behöva omnämnas särskilt i lagtexten,

1982:99 s. 709

eftersom reningsverk i anslutning till avloppsanläggning fick anses utgöra del av anläggningen för avlopp (NJA II 1970 s 607; prop 1970: 50 s 35 och 36).

Betraktas frågan om ledningsrättens omfattning från ändamålssynpunkt, är å ena sidan klart att stor försiktighet måste iakttas när det gäller att tillämpa en tvångslagstiftning av förevarande slag på en anordning som inte har entydigt stöd i lagtext och motiv. Å andra sidan är att märka att fråga är om en anordning för vilken utrymme under alla förhållanden kan tas i anspråk tvångsvis med stöd av lag. Är inte ledningsrättslagen tillämplig, kan nämligen i stället förfarande enligt expropriationslagen tillgripas. Praktiska skäl talar vid sådant förhållande för att ledningsrättslagen tillämpas. Det bör dock naturligen förutsättas att fråga är om en anordning som inte på grund av storlek eller ändamål eller av annan orsak utgör en i förhållande till ledningen så självständig enhet att den inte rimligen kan betecknas som ett tillbehör till ledningen. Här ifrågavarande avslamningsanläggning synes inte utgöra en sådan självständig enhet.

I fråga om bedömningen av det men som upplåtelsen medför för August N:s fastighet finner HD ej skäl att frånga den prövning domstolarna gjort.

På grund av det anförda finner HD den åt kommunen upplåtna ledningsrätten böra omfatta området om 3 800 m² för avloppspumpstation och avslamningsanläggning. August N:s besvär skall följaktligen lämnas utan bifall.

Domslut

Slut. HD fastställer, såvitt nu är i fråga, det slut vartill HovR:n kommit.

Skiljaktig JustR Vängby

Skiljaktig:

JustR Vängby var av skiljaktig mening i fråga om motiveringen och gillade betänkandet.

HD:s utslag meddelades d 16 nov 1982 (nr UÖ 2704).

1982:100 s. 710